

Novější známky SSSR: balíčkové zboží - nebo příležitost?

Sovětské známky za dobu své existence zažily poměrně velké výkyvy zájmu. Za první republiky byly oblíbené zejména u levicově zaměřených intelektuálů, po roce 1948 zase propagované jako součást panující ideologie. Kdo z nás si jako školák nedopisoval se sovětským pionýrem a nevyměňoval si s ním známky! V Pofisu jich přitom měli rozsáhlou nabídku – a čeho je hodně (a navíc se to vnučuje), po tom většinou netoužíme. A tak se stalo, že Sovětský svaz jako hlavní zaměření sbíral jen málokdo, a tento stav přetrvává dodnes.

FRANTIŠEK BENEŠ

Politické a hospodářské změny posledních desetiletí však způsobily, že po sovětských známkách skokově stoupla poptávka, a i když se to nedá srovnat s pověstnou Čínou, oproti jiným známkovým zemím jsou na tom výrazně lépe. Týká se to především meziválečných emisí, které neupotřebené se svěžím lepem dosahují mnohonásobek cen, za jaké je bylo možno koupit před rokem 1990, což je v mezinárodním srovnání ojedinělý stav. Za pomyslnou hranici je považován konec třicátých let, známek vydaných v letech čtyřicátých a padesátých si už sběratelé tolik neváží, a tům z let šedesátých a následujících mnohdy nevěnují skoro žádnou pozornost. Není přitom divu, katalogy je dlouho uváděly jen v základní podobě, s cenovými záznamy v řádu desetníků. Ruský trh je ale mohutný, filatelie tu má velkou tradici, a především - vznikla tu dobře situovaná vrstva vyvolávající poptávku po lepším zboží. Potenciál meziválečných emisí je přitom už skoro vyčerpán, desetníkované moderní známky to nezachrání, a tak se poptávka orientuje na modernější speciality, o kterých jsme dosud leckdy neměli ani tušení. Že jde o vážně míněné směrování, naznačilo už v roce 2007 vydavatelství Schwaneberger, když vydalo obsáhlý Specializovaný katalog SSSR 1923 - 91 o rovných tisíci stranách! Mnozí z nás jsme tu vlastně poprvé měli možnost vidět, že specializace známek z padesátých a šedesátých let nekončí u vcelku běžných nezoubkováných emisí, ale že se na nich nacházejí zajímavosti, které známe i z naší produkce: *deskové vady* (ty jsou u ČR II časté), *typy* (u našich známek obzvlášť populární), *vynechaná zoubkování* (u nás je známe především u emise Moskevské 1945, tištěné v SSSR, a není tedy divu, že se s nimi setkáváme i tam), *odlišné perforace* – řádková a hřebenová (u nás typické např. pro emisi HaV 1922), *různá velikost obrazu* známek (u nás např. u korunových hodnot emise TGM 1925, ale u sovětských známek má tato odlišnost jiný původ), *jiná podoba jejich rastru* (u nás např. u Moskevských '45) a vzácně i *vynechané bary* (u nás se tradičně těší zájmu specialistů). A protože jsme v obrovském SSSR, je i rozsah těchto odchylek mnohem větší, než u nás (s výjimkou publikovaných deskových vad, ale to se jistě v krátké době změní) – což nám skýtá velké možnosti pro studium a objevování. Právě velké objemy modernějších sovětských známek, dovezených k nám jednak Artii pro Pofis, a jednak získaných mezinárodní sběratelskou výměnou, slibují možnost řady nálezů v dosud neprohlédnutém materiálu. A o co se vlastně máme zajímat? Na to se teď podíváme podrobněji.

Vynechané perforace

Vyskytují se na okrajích archů i mezi známkami. Jde o velmi nápadnou výrobní vadu, takže si jí nejspíš všimli už naši předchůdci. Otázkou ale je, zda ji také patřičně docenili – rozdíl mezi jednotlivými emisemi a jejich hodnotami (a místem vynechání) jsou totiž v některých případech propastné, podobně jako u naší emise Moskevské 1945. Vyskytují se zejména u známek ze 40. a 50. let, v určitých údobích dokonce skoro u všech emisí. Většinou se nacházejí v okrajích archu, méně často mezi známkami. Michel je obecně hodnotí minimálně 100 ME, nejsou však řídké případy záznamů mnohem vyšších – 300, 500, 800 a více ME). Tady je třeba podotknout, že nepochybně došlo k jisté dvoukolejnosti, kdy záznamy za standardní známky historicky vystoupaly na úroveň, která je zjevně odtržena od reálných cen, zatímco nově zařazené ceny za speciality jsou od cen tržních skutečně odvozeny, takže je na ně třeba použít zcela jiný přepočít.

Svislý rohový 6-blok známek 60 k Kutuzov 1945, Mi. 982, s vynechaným zoubkováním na pravém okraji.

Odlišné perforace

Jsou méně nápadné – a máme tedy větší naději na jejich objevení. Vyskytují se dvě, řádková a hřebenová, a to rovněž u velkého počtu emisí, počínaje rokem 1954, kdy bylo u sovětských známek zavedeno hřebenové zoubkování. To se od dosud používané perforace řádkové liší svým rozměrem jen nepatrně – Řz 12 ½, Hz 12 ½ : 12 či 12 : 12 ½. Vzhledem k časté nepravidelnosti rozmístění otvorů u obou druhů perforace si leckdy nevystačíme s pouhým pohledem na rohy známky – nepravidelně vypadající mohou být ve skutečnosti hřebenové, a naopak zdánlivě pravidelné mohou být řádkové. Situaci komplikuje i odlišná podoba perforačních lišt, než jak ji známe u našich známek. U krajových a rohových kusů by nás mohlo snadno splést, že řádkové zoubkování někdy končí s okrajem

známky (a nepokračuje tedy do okraje archu), zatímco zoubkování hřebenové mnohdy přes okraj archu prochází. Matoucí může být i už zmíněná nepravidelnost v rozmístění otvorů.

Rohový 4-blok známky 40 k MDD 1958, Mi. 2085, s řádkovým zoubkováním, které však na první pohled budí dojem hřebenového (perforační řady nepokračují do okraje archu). Pokud bychom vytrhli rohovou známku s okraji, snadno by ji vzhledem k vcelku pravidelnému rozmístění otvorů v rozích někdo mohl považovat za hřebenovou (pro větší názornost je blok vyobrazen 1:1).

Proto je třeba zoubkování přeměřit, nejlépe přiložením k jinému exempláři, u nějž druh perforace bezpečně známe. Pozor ale, abychom to provedli na správné straně, protože na dvou mají oba druhy zoubkování stejný rozměr (12 ½)! V zásadě jde o to, jakým směrem postupoval perforační hřeben, a měřit na jeho „svislých“ stranách (12) – což nemusejí být svislé strany známky! S příslušnou literaturou a trochou cviku to však brzy zvládnete.

Opravdu vzácná je hodnota 40 k Mezinárodní den psaní dopisů 1957, Mi. 1990, se řádkovým zoubkováním – má záznam zhruba 800x vyšší, než s běžným zoubkováním hřebenovým (a na trhu je rozdíl ještě výrazně větší). Rozdíl v rozměru se nachází na vodorovných stranách.

Řz

Hz

Řz

Hz

Určitě stojí za to hledat známku 60 k Sputnik 1957, Mi. 2044; s Řz má záznam 750 ME, a to kurzivou! Porovnávat je v tomto případě třeba svislé strany.

Pozor si je třeba dát u známek, které vyšly v archu i v aršíku. Pokud je běžnou variantou u archu hřebenové zoubkování a u aršíku rámcové stejného rozměru, je jasné, že známka se zoubkováním řádkovým musí být vzácnější variantou vydání archového. To je případ série Lomonosov 1955, Mi. 1780-1, a aršíků s těmito známkami z roku 1956, Mi. Bl. 19-20.

Rohový 4-blok známky 40 k Lomonosov 1955, se vzácným řádkovým zoubkováním, v katalogu více než stokrát dražším, než varianta hřebenová - a na trhu bude rozdíl ještě větší (vyobrazení 1:1).

Hned u následující emise 1 R Venecianov 1955 je tomu ale jinak, archové vydání (Mi. 1782) má zoubkování řádkové, zatímco aršíkové (Bl. 14) rámcové. Michel přitom z nepochopitelných důvodů často nehodnotí jednotlivé známky z aršíků, a namísto toho uvádí značku „-“. Nejde přitom o jednotnou praxi, např. známky z rakouského aršíku Wipa 1933 (a řady dalších) oceňuje. A protože Venecianovův aršík vede jinde než archovou známku, k níž naopak přifařil jednotlivou známku z aršíku, snadno by to mohlo sběratele splést a domnívali by se, že našli vzácnost (zejména pokud by nerozuměli německy psané poznámce, že známky s „Hz“ pocházejí z aršíku).

		1955, 21. Juni. 175. Geburtstag von Aleksey Wenezianow (I). Lichtdr. (5×12); A = gez. L 12½, C = gez. Ks 12½:12.	
		aws) Auf dem Acker im Frühjahr; Gemälde von Aleksey Wenezianow (1780–1847), Maler	
1782	1 R mehrfarbig	aws	
A	gez. L 12½	8,—	1,—
C	gez. Ks 12½:12		
1782 A Uo	oben ungezähnt	75,—	
1782 A U Mw	senkrecht Paar, Mitte ungezähnt	180,—	
MiNr. 1782 C stammt aus Bl. 14 (siehe nach MiNr. 1783).			
Auflage: MiNr. 1782 A = 1 000 000 Stück			

Zcela na okraji zájmu bývá patnáctiznámková série 40. výročí VŘSR 1957, Mi. 2000-14. Nejsou na ní atraktivní náměty, generální katalog Michel u ní neuvádí žádnou specializaci (zoubkování popisuje jen jako hřebenové) a záznam jednotlivých neupotřebených hodnot je méně než 1 ME. Přesto stojí za to jí věnovat pozornost. Vyskytuje se u ní totiž i zoubkování řádkové, o němž Speciál Michel v poznámce podotýká, že „bude teprve zkoumáno“.

Různá velikost obrazu známek

Vyskytuje se zejména u emisí tištěných hlubotiskem (Michel uvádí i světlotiskem), a jde zjevně o důsledek použití více desek, při jejichž výrobě došlo ke změně velikosti přenesené předlohy. Ukázat si to můžeme na známce 60 k Lenin 1945, Mi. 985, jejíž běžná varianta má rozměr obrazu 21,5 x 30,5 mm, zatímco vzácná 22,2 x 31,5 mm (je větší na šířku i výšku, což do-
svědčuje, že nemůže jít o důsledek smrštění papíru v jednom směru). Pokud jde o záznam, u běžné je ve Speciálu 1 ME, zatímco u vzácné je cena proškrtnuta!

Více než polovinu hodnot série se nám podařilo doložit s odlišným – řádkovým zoubkováním (vyobrazení 1:1).

Řz
Hz

Jsou ale i případy, kdy nám v tomhle směru nepomůže ani specializovaný katalog, protože odlišnou perforaci prostě neuvádí. Známka 40 k Mezinárodní geofyzikální rok 1957, Mi. 1992, je katalogizována jen s Řz 12 : 12 ½, exemplář vyobrazený nahoře má ale zjevně zoubkování řádkové. Takových případů může být samozřejmě víc, proto je dobré neohrnout nos nad žádnou sovětskou známku z té doby, a pokud nás na ní něco zarazí, pro jistotu ji porovnat s běžným exemplářem (v tomto případě jejich vodorovné strany).

Různá velikost obrazu ale nemusí nutně vést k dramatickým rozdílům v ceně, např. u 15 k Letadla 1946, Mi. 1016, má základní (menší) varianta záznam 1 ME, zatímco větší je dražší jen zhruba 10x.

Údaje o rozdílné velikosti obrazu známek však nejsou součástí záznamů generálního katalogu Michel, hledat je tedy musíme v jeho Speciálu, popřípadě přímo ve specializovaném katalogu Ruska (který však u nás není snadné získat). Tato nevýhoda je však současně výhodou, a to pro ty, kdo to s hledáním zajímavostí myslí vážně – pracné a nákladné opatření si informací o nejnovějších poznatcích totiž znamená významný náskok před konkurencí.

Odlíšná podoba rastru

Vyskytuje se u hlubotiskových známek a k rozpoznaní variant je třeba určitého cviku. Například série Lidový sport 1949 je katalogizována ve třech variantách, z toho dvě se čtvercově uspořádanými body rastru (s rozdílnou velikostí obrazu) a třetí s rastrum uspořádaným kosočtverečně – a to u všech osmi hodnot. S jedinou výjimkou jsou všechny prozatím známy jen s řádkovým zoubkováním, ale 25 k Kanoistika se vyskytuje i se zoubkováním hřebenovým – právě v kosočtvercové variantě rastru. Její katalogový záznam přitom činí stopadesátinásobek ceny známek s Řz, a to lze ještě předpokládat, že je tržním cenám mnohem bližší, než je tomu u známek standardních!

Řz, čtvercový rastr.

Hz, kosočtvercový rastr.

Deskové vady

Těch je u sovětských známek popsáno hodně - a lze předpokládat, že ještě mnohem víc jich na publikování v nám dostupné literatuře teprve čeká. Předpokladem jsou už samy používané tiskové techniky, rastrový hlubotisk, světlotisk, ofset, méně často ocelotisk. Několik si jich teď ukážeme.

40 k Kalinin 1951, Mi. 1571, s deskovou vadou „čárka ve 4“. Ve Speciálu je hodnocena pouze jako razítkovaná, na cenu za svěží si tedy musíme ještě počkat.

1 R Akademie 1955, Mi. 1804, s deskovou vadou „přerušená římsa nad oknem“. Ve Speciálu měla záznam, 50 ME, nyní je už jistě výrazně dražší.

40 k Rostovské strojírně 1956, Mi. 1845, s DV „skvrna nad automobilem“. Ve Speciálu je hodnocena jako razítkovaná, cenu za svěží tedy prozatím neznáme.

Deskové vady se ale vyskytují i v souvislosti s knihtiskem, v tomto případě v přetisku.

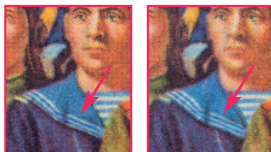
1 R přetisk 800 let Moskvy 1947, Mi. 1124, s deskovou vadou „spodní zkratka g. posunutá doprava“ v přetisku (detail vlevo).

Typy

Se zaváděním odlišných typů je Michel prozatím sympaticky zdrženlivý, z těch známých uvádí například odlišnou velikost státního znaku na albánské vlajce u série Demokracie a socialismus 1950 (Mi. 1491-3), dvě varianty jména Mohamed – Machmud u 40 k Ajvazov 1956 (Mi. 1871) či populární převrácenou vlnajku ČSR na známce 40 k Konference ministrů spojů 1957 (Mi. 2084). Specializovaný katalog jich však uvádí více, a i když ne vždy je rozdíl v ceně dramatický, stojí za to je hledat (druhé typy jsou populární a vždycky se na ně najdou zájemci). Jako příklad si ukážeme běžnou známku 40 k 40 let ozbrojených sil 1956, Mi.

2054, kde na límcí námořníka jsou běžně dva bílé proužky, u II. typu ale tři.

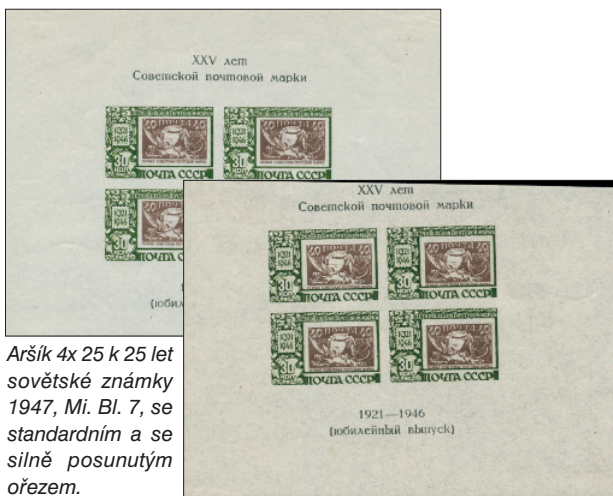
Vynechané barvy

Mimořádně populární výrobní vada, s níž se však v běžných katalogích sovětských známek setkáváme jen ojediněle. My si ji představíme na skutečné vzácnosti – známce 40 k Letecké motivy 1958, Mi. 2171. Na vyobrazeném krajovém exempláři chybí černá a červená barva. Její cena je proškrtnuta, v poznámce se uvádí, že v prodeji byl jen jeden arch!

A to není všechno!

Odlídnost i vad samozřejmě můžeme nalézt více, namátkou - nastavené papíry či **odlišný ořez** u aršíků. Jde však obvykle o nahodilosti, které katalogy ani neuvádějí – což ale neznamená, že by nebyly sběratelsky přitažlivé, a tedy i patřičně cenově zajímavé.

Aršík 4x 25 k 25 let sovětské známky 1947, Mi. Bl. 7, se standardním a se silně posunutým ořezem.

Řadu z dnes popsaných odchylek a výrobních vad už vede i standardní Michel Ost (7. díl řady Evropa), oproti Speciálu však v mezidobí došlo k výraznému nárůstu katalogových cen, a to i u standardních známek zhruba do měnové reformy (1960), u specialit pak i po ní, a to i na desetinasobek! To je dobrá zpráva, co říkáte?

Ukázali jsme vám cestu – vydat se po ní ale musíte sami. Pokud přitom budete mít úspěch, napište nám o tom! I v případě zdánlivě běžných sovětských známek totiž platí Hamletovo: *Být připraven, je vše!*